

ДІАГНОСТИКА РІВНІВ СФОРМОВАНОСТІ ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ВНМУ ІМЕНІ М. І. ПИРОГОВА

С.С.Хлестова

У статті представлено результати дослідження деонтологічної культури студентів-медиків. Підґрунтям рівнів сформованості деонтологічної культури студентів вищої медичної школи в нашому дослідженні стали класифікації професійної та моральної культури. Однією із деонтологічних цінностей є деонтологічна культура, без знань якої неможливо стати ідеальним лікарем. Деонтологічна культура як системне утворення являє собою єдність морально-етичних норм, професійних цінностей та якостей, спрямованих на реалізацію медичної професійної діяльності. У дослідженні представлені теоретико-методичні засади деонтології та професійної культури, проведена діагностика рівнів знань деонтологічної культури студентів та проаналізовано зміст рівнів сформованості деонтологічної культури як обов'язкового компонента майбутньої професійної діяльності лікаря.

Ключові слова: діагностика, деонтологічна культура, деонтологічні цінності, професійна культура, студенти.

DIAGNOSIS OF FORMED LEVELS OF DEONTOLOGICAL CULTURE OF STUDENTS OF PIROGOV'S VNMU

S.S.Hlyestova

Summary. The basis of levels of deontological culture of students of higher medical education in our study were classification of professional and moral culture, without which knowledge can not become a great doctor. Deontological culture as the education system is a unity of moral and standards professional values and skills aimed at implementing the medical profession. The study presents theoretical and methodological foundations of ethics and professional culture, held diagnostics deontological levels of knowledge and culture of the students analyzed the content of levels of deontological culture as necessarily belonging future doctors in their careers.

Keywords: diagnostics, deontological culture, deontological values, professional culture, students.

Постановка проблеми. Динамічність та швидкий розвиток науки в галузі медицини ставить перед вищою медичною школою завдання забезпечення студентів фаховими знаннями, вміннями та навичками. З таким завданням будуть згодні як викладачі, так і студенти. Але процес формування деонтологічних цінностей майбутніх лікарів завжди залишається на другому плані або взагалі не виноситься на розгляд у процесі навчання.

Однією із деонтологічних цінностей є деонтологічна культура, без знань якої неможливо стати ідеальним лікарем. Деонтологічна культура як системне утворення являє собою єдність морально-етичних норм, професійних цінностей та якостей, спрямованих на реалізацію медичної професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукової літератури свідчить, що дослідження проблем формування деонтологічної культури студентів у процесі навчально-виховної роботи вищих медичних навчальних закладів ґрунтуються на положеннях та висновках: теорії деонтології (І.Бентам, І.Кант та інші); концепціях професійної деонтології (І.Бенедик, В.Горшенєв, С.Гусарєв, О.Осауленко, С.Сливка, О.Тихомиров та інші) та культурологічної освіти (А.Арнольдєв, Л.Коган, А.Лосєв, О.Шєвнюк, О.Щєлокова та інші).

Теоретико-методичні засади деонтології та професійної культури у своїх наукових дослідженнях глибоко висвітлюють відомі вчені – Р.Вайнола, М.Васильєва, Г.Караханова, В.Гриньова, К.Лєвітан, Л.Хоружа та інші. Проте не приділено належної уваги рівням сформованості деонтологічної культури студентів, які навчаються у вищих медичних навчальних закладах.

Тому **мета нашого** дослідження – діагностувати рівень деонтологічної культури студентів та представити зміст рівнів сформованості деонтологічної культури як обов'язкову характеристику майбутніх лікарів у їхній професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вища медична школа покликана навчати та виховувати студентів, які після її закінчення повинні стати кваліфікованими, освіченими лікарями з деонтологічними цінностями. Тобто формувати професіонала-лікаря, який би зміг у своїй майбутній професійній діяльності поєднувати глибокі фундаментальні теоретичні знання та практичну підготовку з набутими деонтологічними цінностями, які дадуть йому можливість виконувати свій професійний обов'язок: лікувати, не завдаючи школи людині, на високому рівні моральності [4; 7].

Ми вважаємо, що після закінчення вищого медичного навчального закладу випускник повинен володіти такими професійними якостями:

1. високим рівнем фахової підготовки та практичними знаннями, вміннями та навичками;

2. фаховою ініціативою, творчістю, креативністю та організованістю у зв'язку з обраною професією лікаря;
3. високим рівнем професійної етики та медичної деонтології;
4. умінням володіти собою в конфліктних професійних ситуаціях;
5. уміти визнавати свої помилки, від яких можливі важкі наслідки;
6. швидко приймати правильне професійне рішення у складних життєво-важливих ситуаціях, не завдаючи шкоди людині;
7. високим рівнем загальної та професійної культури тощо.

Підґрунтям рівнів сформованості деонтологічної культури студентів вищої медичної школи в нашому дослідженні стали класифікації професійної та моральної культури багатьох учених [1; 2; 3; 5].

Деонтологічну культуру можна вважати однією з найбільш важливих складових професійної культури. Зауважимо, що професійна культура є складовою культури особистості, складним утворенням у цілісній структурі особистості, що характеризує всю сукупність відносин у сфері професійної діяльності та відповідний розвиток індивідуальних професійно значущих здібностей, розумових, психологічних та фізичних якостей, мотиваційної сфери, забезпечує високу якість і позитивне ставлення до професійної діяльності. При цьому структура професійної діяльності досить складна й містить не лише норми деонтологічної культури, а й сукупність знань, умінь та професійних навичок [6, с. 23].

Професійна культура є складовою культури особистості, складним утворенням у цілісній структурі особистості, що характеризує всю сукупність відносин у сфері професійної діяльності та відповідний розвиток індивідуальних професійно значущих здібностей, розумових, психологічних та фізичних якостей, мотиваційної сфери, забезпечує високу якість і позитивне ставлення до професійної діяльності [2, с. 39].

Зв'язок між деонтологічною культурою особистості та її загальною культурою подано нами на рисунку 1.

Рис. 1. Зв'язок деонтологічної та загальної культури особистості.

Н. Крилова розглядає рівні сформованості професійної культури за такою класифікацією: початковий рівень, або так званий “інформаційний”, та високий. За її твердженням, на початковому рівні сформованості професійної культури знання, уміння та здібності ще недостатньо високі. А от на високому рівні сформованості професійної культури майбутній фахівець набуває майстерності, яка виражається високим ступенем його творчої самовіддачі, широким професійним кругозором, великим обсягом спеціальних знань, інтересів, умінь, творчим розумінням проблемних ситуацій, розвинутими продуктивними здібностями [5, с. 112].

Класифікація рівнів сформованості моральної культури, яку пропонує Л.Бурдейна, має наступний зміст.

Перший рівень (високий) – це студенти, які мають достатньо повні й чіткі уявлення про моральну культуру, доброзичливі взаємини людей. Розкриваючи суть поняття, вони виділяють головне, диференціюють розбіжність між культурним і некультурним, наводять приклади, які свідчать про осмислене розуміння суті поняття. Другий рівень (середній) – це студенти з недостатньо повним і чітким уявленням про моральну культуру людини. Розкриваючи суть поняття, вони дають дуже приблизну його характеристику, наприклад, “встановлення суспільством певних моральних норм, яких потрібно дотримуватись”. Третій рівень (низький) – до цього рівня віднесено студентів, які відзначаються низьким рівнем розвитку уявлень і знань про моральну культуру, низьким усвідомленням моральних понять або ж, взагалі, не спроможні дати визначення моральним категоріям [1, с. 56].

У сучасній психолого-педагогічній літературі зустрічається також приклад рівневої оцінки, в основу якої покладено моральні регулятори [1; 2; 4]:

1. Рівень елементарної моральності, що починається від народження дитини. Саме в цей час починає формуватися моральний потенціал, який потім протягом усього свідомого життя житиме моральні почуття особистості. Із появою свідомості особистість, яка формується, починає інтенсивно засвоювати ази моральної культури суспільства. Це відбувається шляхом наслідування, копіювання дитиною поведінки дорослих і своїх однолітків, а також шляхом прямого навіювання того, як треба і як не треба поводитися. Основними надбаннями першого рівня можна вважати засвоєння дитиною найпростіших норм моральності, абетки культури поведінки, розвитку в неї елементарної дисциплінованості, доброзичливості, співчуття й жалю.

2. Рівень орієнтації, в основному, на зовнішні моральні регулятори. На цьому рівні особистість у своїй моральній поведінці ще орієнтована на наочні зразки, але розвиваються та набувають усе більшого значення серйозні внутрішні спонукання: почуття сорому, почуття особистої й колективної честі, совість – важлива якість, без якої неможливе моральне формування особистості.

3. Рівень морального саморегулювання, тобто такого регулювання, коли людина здійснює моральні вчинки не тому, що її за це похвалять або засудять у разі їх нездійснення, а тому, що інакше вона не може, тому, що моральна поведінка стала для неї потребою, нормою життя.

Теоретико-методичний аналіз проблеми дослідження дозволив нам увести та визначити зміст поняття “рівень сформованості показників деонтологічної культури студента”. Під рівнем сформованості показників деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів ми будемо розуміти ступінь та міру прояву цих показників через систему знань, емоцій, цінностей та поведінки студента.

Нами визначено чотири рівні сформованості деонтологічної культури студентів вищих навчальних закладів та подано їх змістову характеристику.

Адаптаційний рівень. Сформованість показників деонтологічної культури на даному рівні характеризується нестійким ставленням студента вищого навчального закладу до професійної реальності, коли цілі та етичні норми власної професійної діяльності визначені ним у загальному вигляді і не є орієнтиром професійного розвитку. Ставлення до психолого-професійних знань індивідуальне, система знань і готовність до їх використання в необхідних ситуаціях відсутня. Студенти, які виявляють показники деонтологічної культури на даному рівні тільки адаптуються до норм та вимог професійної етики, не виявляють глибоких знань про засади професійної деонтології та деонтологічної культури. Процес усвідомлення цінностей деонтологічної культури тільки розпочинається, такі цінності не прийняті як особистісні. Професійно-етичні ідеали не визначені. Прояви поведінки, що відповідає нормам та правилам деонтологічної культури, майже непомітні. Бажання залучатися до зразків такої поведінки студенти не виявляють. Операційна готовність визначається, в основному, відносно успішним розв’язанням організаційно-діяльнісних задач практичної спрямованості, як правило, з відтворенням власного попереднього досвіду й досвіду інших. Професійну діяльність студент буде за наперед відпрацьованою схемою, що стала алгоритмом, творчість йому практично не властива. Студенти, що знаходяться на цьому рівні, не проявляють активності в плані професійного самовдосконалення.

Репродуктивний рівень. Студенти, які перебувають на репродуктивному рівні сформованості деонтологічної культури, оцінюють роль професійно-етичних знань, проявляють прагнення до встановлення суб’єкт-суб’єктних відносин між учасниками педагогічного чи терапевтичного процесу. Таким студентам властиве певне задоволення від дотримання етичних норм професійної діяльності. На даному рівні в студентів виникають елементи пошуку нових рішень у стандартних етичних професійних ситуаціях. Студенти під контролем викладача (куратора) здатні до відтворення пізнавального матеріалу щодо значення норм деонтологічної культури в професійній діяльності. Такі студенти схильні до усвідомлення цінностей деонтологічної культури, проте їхня діяльність емоційно не забарвлена. Трапляються епізодичні прояви поведінки, що відповідає нормам професійної етики, проте вони є вчинками “за зразком”, за вимогою педагога. Особисту зацікавленість студенти не виявляють, проте й не відмовляються від участі в організаційних формах роботи деонтологічного спрямування.

Конструктивний рівень. Прояви такого рівня сформованості деонтологічної культури характеризується більшою цілеспрямованістю, стійкістю шляхів і способів професійно-етичної діяльності. Помітні зміни, що свідчать про становлення особистості студента вищого навчального закладу як суб’єкта професійної діяльності. На цьому рівні студенти обґрунтовують значення основних деонтологічних понять. Проте особисте усвідомлення змісту цих понять є недостатнім. Тут відбувається побудова певної конструкції з уявлень, норм, вимог, що пропонуються вищими навчальними закладами та системою професійно-етичних знань, умінь та навичок студента. Студенти цього рівня усвідомлюють важливість поведінки, що відповідає нормам та правилам деонтологічної культури. Здійснення вчинків, що свідчили б про наявність деонтологічної поведінки несистемне. Проте така поведінка визначена та є не випадковою.

Креативний рівень. Сформованість показників деонтологічної культури вирізняє студентів з мобільністю професійно-етичних знань. Студентів цієї групи характеризує позитивно-емоційна спрямованість на деонтологічну діяльність. У діяльності студентів на цьому рівні важливе місце займають такі прояви деонтологічної культури, як професійна інтуїція, творча уява, схильність до оригінального продуктивного розв'язання етичних завдань. Студенти виявляють достатньо високий рівень знань про норми та вимоги деонтологічної культури. Ці знання є системними, стійкими. Для студентів цієї групи помітним є прийняття цінностей деонтологічної культури як особистих, прагнення наближення до еталонних зразків деонтологічної культури. Студенти готові до вчинків, що відповідають нормам та правилам деонтологічної культури. Студенти цієї категорії зацікавлено ставляться до різних способів підвищення професійної майстерності і деонтологічної культури. Нерідко вони виступають ініціаторами проведення організаційних форм виховної роботи з актуальних етичних проблем. Вони охоче діляться особистим досвідом деонтологічної поведінки й вивчають досвід інших; їх відрізняє постійне прагнення удосконалити власні прояви деонтологічної культури. Студенти даного рівня схильні ініціювати справи акції деонтологічної спрямованості, залучаючи до участі в них інших студентів.

Висновки. Проведена нами діагностика та аналіз рівнів сформованості деонтологічної культури студентів ВНМУ ім. М. І. Пирогова та виявлення певних недоліків надали нам перспективи покращити та удосконалити систему формування деонтологічної культури серед студентів-лікарів шляхом упровадження в навчально-виховний процес просвітницької роботи щодо медичної деонтології та деонтологічної культури зокрема.

Література

1. Бурдейна Л. І. Формування моральної культури студентів вищих навчальних закладів торговельно-економічного профілю : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.07 / Бурдейна Людмила Іванівна. – Вінниця, 2005. – 242 с.
2. Волченко Л. Б. Гуманность, деликатность, вежливость и этикет: Ценности культуры и морали / Л. Б. Волченко. М. : МГУ, 1992. – 120 с.
3. Гуревич П. С. Культурология : [учебн. пособ] / П. С. Гуревич. – М. : Знание, 1998. – 228 с.
4. Довгань А. Світова деонтологічна думка. Антологія текстів : [навч. посібник] / А. Довгань. – Тернопіль : ТІСІТ, 2003. – С. 9-10. – Львів : “Магнолія 2006”, 2007. – С. 218-220.
5. Крылова Н. Б. Формирование культуры будущего специалиста: [Методическое пособие]. / Н. Б. Крылова. – М. : Высшая школа, 1990. – 142 с.
6. Хлестова С. С. Деонтологічна культура: [навчально-методичний посібник] / Р. Х. Вайнола, С. С. Хлестова. – Вінниця, 2010. – 60 с.
7. Хлестова С. С. Деонтологічна культура студентів вищих навчальних закладів в аспекті професійної етики / С. С. Хлестова // Соціалізація особистості : зб. наук. пр. ; [за ред. А. Й. Капської]. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – Том XXXII. – С. 185-194.